

Ålgård gamle kirke

Ålgård kirke som ny i 1917. Bilde: Jærmuseet

Ålgård gamle kirke i dag

Kirke, kapell eller kapellkirke?

Ålgård gamle kirke med sine 250 sitteplasser har blitt kalt både kapell, kirke og kapellkirke. Benevnelsene ser ut til å ha blitt brukt litt om hverandre opp igjennom tidene, men gir sannsynligvis uttrykk for at Gjesdal kirke med sine 450 sitteplasser ble ansett som hovedkirken i sognet.

Et bakteppe

Fram til 1870 var Ålgård bare en av to gårder ved utløpet av Edlandsvatnet. Selv om gården hadde skysstasjon, snakker vi ikke om et tettsted. I elva var det rikt lakse- og ålefiske, og kraft til kvernhus. Sauehold var viktig. Av sauene fikk man ull, og av ull spant man tråd. Resten er historie. Industrihistorie. For i 1870 fikk den gode, gamle rokken avløsning av Aalgaards Uldspinderi. At vi etter hvert fikk et tettsted med navnet Ålgård, kommer av at den første fabrikkbygningen ble bygget på Ålgårdsiden av elva, og ikke på Edlandssiden. I motsatt fall hadde postadressen vært 4330 Edland, noe som heller ikke hadde vært så galt. Så litt kirkehistorie. Og som det vil gå frem av fortsettelsen er industrihistorien og kirkehistorien på Ålgård to sider av samme sak, eller for å bruke et uttrykk med lokal forankring: de er nøye sammenvevd.

Fra gammelt av reiste folk på Ålgård til Gjesdal kirke når de hadde bruk for kirkelige handlinger. Det vil si de som tilhørte statskirken, for allerede på slutten av 1800-tallet var den en betydelig baptistforsamling i Gjesdal. Da de ble formelt etablert i 1901, hadde de allerede forsamlingshus på Ålgård. Emmaus ble bygget i 1899, og kostet 1670,- inkludert tomt og innbo. Når det gjelder statskirken, var Gjesdal et sogn under Lye prestegjeld, et prestegjeld som hadde røtter tilbake til før reformasjonen. Spesielt om vinteren kunne reisen til Gjesdal kirke være strabasiøs, så ny kirke på Ålgård ble etter hvert et sterkt ønske fra den stadig økende befolkningen.

Planlegging og finansiering

Ledelsen ved fabrikken var lydhør for dette ønsket og brødrene Nilssen i fabrikkens *direktion* satte i 1910 av penger til et kirkefond. I 1913 hadde fondet kommet opp i 8000 kroner. Det ble også lagt ut lister til tegning av frivillige bidrag. I et skrift utgitt i forbindelse med vigslingen av kirken i 1917 skrev daværende kallschapellan i Lye, T.B. Ekeland:

De største beløp på listene er tegnet av d'hr Nilssen privat. Men man lægger med glæde merke til at ogsaa folk ellers paa Aalgaard efter evne villig har git til kirken, og det ikke ubetydelige summer. Det viser at interessen for kirken er almindelig.

Arbeidsgruppen for kirken møttes for første gang 12. april 1913. Medlemmene var: Nils Nilssen, Hans Nilssen, Thv.Nilssen, T.S. Ålgård, Ole Sivertsen og kallschapellan John Hesla. De tre Nilssen og T.S. Ålgård representerte fabrikkens *direktion*. Ole Sivertsen og Hesla representerte de frivillige bidragsyterne. Gruppen ble ledet av Hesla. På dette møtet ble det besluttet å be arkitekt Ole Stein i Kristiania om å lage tegninger og prisoverslag på en kapellkirke på Ålgård. Både Gjesdal herredsstyre og kongen i statsråd godkjente så tegninger og kostnadsoverslag.

Arkitekt Ole Stein

Ole Stein drev arkitektkontor i den tids Kristiania. Han kom egentlig fra Gol i Hallingdal. Han tegnet flere kirker. Blant annet:

- Lademoen kirke i Trondheim, 1905
- Hovet kyrkje i Hol, 1910
- Mogreina kapell på Jessheim, 1912
- Hol kyrkje, 1924
- Frogner nye kirke i Sørumsund, 1925
- Herad kyrkje, Gol, 1934

*Frogner nye kirke, Sørumsund. Bilde:
Mahlum, Wikimedia*

*Lademoen kirke, Trondheim. Bilde fra menighetens
hjemmeside.*

Kirkebygget

Dermed var alt klart for å be om pristilbud på grunnarbeid og oppføring, og 24. februar 1916 ble det sendt anbudsinnbydelse med tre ukers svarfrist. Bare to firma leverte pristilbud.

Murer Torger Sivertsen leverte pris på graving og muring pålydende kr 1975,- og byggmester Palle A. Thu på Sandnes leverte pris på material og bygging pålydende kr 27000,-.

Byggekomiteen disponerte på dette tidspunkt godt over 29.000 kroner. Nok til å fullfinansiere kirkebygget. Begge tilbud ble godtatt og grunnsteinen ble nedlagt 20. mars 1916 av kallskapellan Ekeland. Kirken ble bygget i tre og fikk en kompakt form der våpenhus, tårn, skip, kor og apsis er tett tilsluttet hverandre, ja så tett at tårnet er delvis integrert i selve skipet. Dette er typisk for flere av Ole Steins kirker. Arkitektonisk kan stilen sies å være inspirert av nordisk nybarokk og jugendstil.

Opprinnelig hadde kirken to skorsteiner og to høye, elegante koksovner til oppvarming. Disse sto ved veggene der salmenumrene henger i dag. Belysningen var allerede fra begynnelsen elektrisk og fra 1946 ble det brukt strøm til oppvarming. Apsisen, den buede vegg bak alteret, hadde opprinnelig fem vinduer. Innvendig var veggene kledd med stående, malt panel. Kirken sto ferdig i mars 1917, litt forsinket på grunn av materialknapphet.

En del av kvinnene på Ålgård organiserte seg i en *kirkekvindeforening*. Ved hjelp av utlodninger fikk de inn midler til innvendig utsmykning. Ekeland sa det slik:

--- det beløp de fikk ind ved bortlodning av sine oparbeidede varer var tilstrækkelig til at betale disk, kalk, vinkande, brødæske - alt drevet i sølv fra juveler David Andersen, Kristiania - døpefat, mugge og lysestaker, ja endog matter til kirken!

Kvinderne er det ogsaa som gir lysekroner til kirken. Det blir to av dem, en stor midt i kirken og en mindre i koret. Dessværre er bare den ene blit færdig til indvielsen. Den anden er under arbejde hos Brødrene Pedersen, Stavanger. Kvindeforeningen vil ogsaa senere arbejde for at skaffe træg Gardiner til til kirken og prydelser til koret. Den vakre alterduk er sydd av frøkne Magda Nilssen og Elisabeth Søndena, Aalgaard.

Kirkeklokken er levert av Olsen & Søn, Nauen pr. Tønsberg. Den koster 1100,-. Paa kirkeklokken staar denne inskription: LAND, LAND, HØR HERRENS ORD!

Vigsling

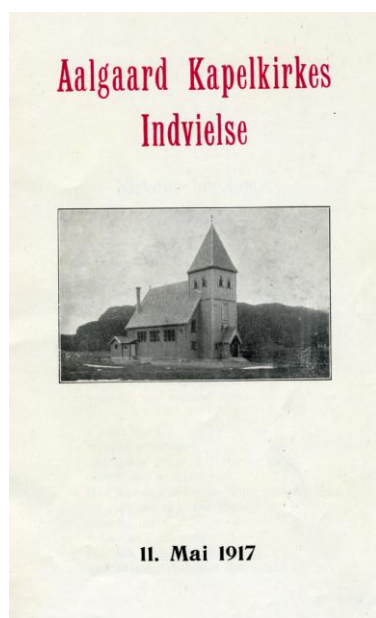
Kirken ble vigslet 11. mai 1917. I jubileumsskriftet for 50-årsmarkeringen blir vigslingsdagen beskrevet slik:

Så kjem sjølve vigslingsdagen - fredag den 11. mai 1917 - ein vakker vårdag med grønfarga skog og mark. Det norske flag blafra frå flagstengene. Arbeidarar og funksjonærar ved fabrikkjen hadde fått fri. Ålgård var stemnd til høgtid og fest.

Et stort oppbud av gjester møtte først opp i bedehuset Bethel i det som vi i dag kaller Gamle Ålgård. Derfra gikk de, kl. 11.15 for å være helt nøyaktig, i tog til kirken. Biskop Bernt Støylen ledet det store festfølget. Han var biskop i Agder bispedømme som Ålgård tilhørte på den tiden. Stavanger bispedømme ble først opprettet i 1925. Eller gjenopprettet, siden Stavanger hadde vært eget bispedømme fram til 1682. Blant de mange i følget var prestene som skulle delta i vigslingen. Også statens representant, amtmann Thorvald Andreas Larsen, deltok samt ordførerne i Gjesdal og Time.

I flokk og følge fra bedehuset Bethel til den nye kapellkirken. Biskop Bernt Støylen i spissen. Gårdshusene på Ålgård bak. Bildet over og under fra Ålgård Rotarys bildearkiv.

Biskopen gjorde altertjeneste og hadde preken. Prost Jonassen i Høyland talte ut fra Matteus 4.4 om at mennesket ikke lever av brød alene. Mellom hvert vers av salmen *Kirken den er et gammelt hus* av Grundtvig, for øvrig en vanlig kirkeinnvielsessalme, var det skriftlesning. I jubileumsskriftet finner vi henvisning til skriftstedene. Vekslingen mellom salmesang og skriftlesning ser ut til å ha foregått slik:

1 Kirken den er et gammelt hus,
står, om end tårnene falde;
tårne fuldmange sank i grus,
klokker end kime og kalde,
kalde på gammel og på ung,
mest dog på sjælen træt og tung,
syg for den evige hvile.

Sokneprest i Lye, Johs Helle leste fra 1. Kongebok kap. 8 som handler om Salomos tempel og vigslingen av dette.

2 Himlenes Gud vist ej bebor
huse, som hænder mon bygge,
arke-paulunet var på jord
kun af hans tempel en skygge;
dog sig en bolig underfuld
bygged han selv af støv og muld,
rejste af gruset i nåde.

Sokneprest i Sandnes, Realf Ottesen leste fra Salme 84, Gleden i Herrens hus.

3 Vi er Guds hus og kirke nu,
bygget af levende stene,
som under kors med ærlig hu
troen og dåben forene;
var vi på jord ej mer end to,
bygge dog ville han og bo
hos os i hele sin vælde.

Sokneprest i Klepp, Eivind Broch leste fra Salme 100, La hyllingsrop lyde for Herren!

4 Samles vi kan da med vor drot
selv i den laveste hytte,
finde med Peder: her er godt!
tog ej al verden i bytte;
nær som sit ord i allen stund
er han vort hjerte og vor mund,
drot over tiden og rummet.

Sokneprest i Håland, Johan Kristian Karlo Christensen leste fra Hebreerbrevet kap. 10 som handler om Kristi offer, og frimodighet og bekjennelse i menigheten.

5 Husene dog med kirkenavn,
bygget til Frelserens ære,
hvor han de små tog tit i favn,
er os som hjemmet så kære;
dejlige ting i dem er sagt,
sluttet har der med os sin pagt
han, som os Himmerig skænker.

Sokneprest i Haa, Ole Olaisen Ohnstad leste fra Johannes evangelium kap. 17 der Jesus ber for alle sine.

6 Fonten os minder om vor dåb,
altret om nadverens nåde,
alt med Guds ord om tro og håb
og om Guds kærligheds gåde,
huset om ham, hvis ord består,
Kristus, i dag alt som i går,
evig Guds Søn, vor genløser.

Sokneprest i Høyland, prost Bernhard Jonassen leste fra Johannes åpenbaring kap. 21 som handler om den nye himmel og den nye jord.

7 Give da Gud, at hvor vi bo,
altid, når klokkerne ringe,
folket forsamles i Jesu tro
der, hvor det plejed at klinge:
verden vel ej, men I mig ser,
alt hvad jeg siger, se, det sker;
fred være med eder alle!

Vigslingsgudstjeneste i Ålgård kapellkirke 11. mai 1917. Biskop Bernt Støylen ved alteret.

Etter salmen *Gud signe vårt dyre fedreland*, leste kallskapellan Ekeland utgangsbønnen. Høytiden i kapellet ble avsluttet med korsang ledet av lærer Strøm. Gunnar Arneson var organist.

Etter gudstjenesten var det festmiddag for 60 - 70 inviterte gjester i DFU sine lokaler. Direktør Nils Nilsen var vert. Under middagen var det flere som talte og amtmann Larsen benyttet anledningen til å minne om prostens ord fra gudstjenesten: at det er andre og høyere verdier enn de materielle. Om kvelden var det kveldsgudstjeneste ved sokneprestene Christensen og Ottesen samt biskop Støylen. Ole Sivertsen talte til slutt over Salme 103, Min sjel, Lov Herren! Og som det står i jubileumsskriftet: *Ein høgtidsdag - og ein merkedag - for Ålgård og bygda var til endes.*

Oppussing og rehabilitering

Som en kuriositet kan det nevnes at takkonstruksjonen ble gjort noe enklere enn det arkitekten hadde foreskrevet. Slik kunne en spare både tid og penger ble det hevdet, men lurt var det nok ikke for veggene begynte å sige ut. I 1928 ble det montert tre gjengestag for å stabilisere konstruksjonen.

Under kampene om Ålgård 17. april 1940 hadde de norske styrkene en viktig frontlinje like nord for kirken. Disse kom under kraftig ild fra tyskerne som rykket fram fra Figgjo. Kirken kom midt i skuddlinjen og ble også rammet. Spesielt i koret skal den ha fått en del skader, og det er muligens derfor veggene i koret ble kledd med panelplater i bjørkefiner.

Utover nødvendige reparasjoner ble det ikke gjort store endringer på bygget før i 1960. Da ble skorsteinene revet, ovnene fjernet og vinduene i koret ble tettet. Det var et ønske om et interiør med varmere farger. Veggene i kirkeskipet ble derfor panelt slik som vi ser det i dag, med beiset heltrepanel. Det nye panelet ble montert direkte på den opprinnelige stående panelet, med plast mellom. Det ble også montert innervinduer. I 1965 ble inngangspartiet bygd om for å få til toalettløsninger i underetasjen. I taket over alteret ble det montert perforerte plater, sannsynligvis for å avstemme akustikken. Arbeidet både i 1960 og 1965 ble utført av Ålgård Bygg ved Arne Skjæveland, etter planer av arkitekt Oddmund Halvorsen i Stavanger.

Ålgård Vel

gjorde mye for at det skulle være fint både inne og ute. De sørget for å bygge gravkapellet som ble vigslet 6. november 1938. De kjøpte nye lysekroner i forbindelse med restaureringen i 1960. Ålgård Vel bidro også med penger til ny messehaker og med 10.000,- til altermaleri. Maleriet dekker hele apsisen, som opprinnelig hadde vinduer, og er ca 25 kvadratmeter stort. Det kom på plass i 1969 og ble malt av Stavangerkunstneren Erling Hodne. Landskapsbildene hans er ofte fra Jæren, med høy himmel og drivende skyer. I Norsk kunstnerleksikon kan vi lese at enkelte kritikere antyder et slektskap til Hertervigs kunst. Hodnes bilder som er inspirert av Bibelen har gjerne vandrere som hovedtema. Hodnes verk ble valgt etter intern konkurranse i Stavanger bildende kunstners forening og har motiv fra påskemorgen. Hodne malte også nytt alterbilde til Hundvåg kapell i 1976.

Altermaleri av Erling Hodne med motiv fra påskemorgen

Foreningen Kyrkjeblomen bidro med penger til utsmykking av kirken og nye benker. I mange år sørget de også for at det var blomster på alteret ved gudstjenestene. I 1973 fikk kirken nytt orgel. Orgelet ble bygget av Norsk orgel- og harmoniumfabrikk i Snertingdal, samme produsent som leverte orgel til Sandnes kirke to år tidligere. I 1978 fikk kirken nye benker og i 1986 ble gulv og himling isolert.

Ny kirke

Ålgård har lenge vært et sted med mye tilflytting, og den gamle kirken ble etter hvert for liten for menighetens mangfoldige arbeid. I sin tid ble det vurdert å bygge ny kirke på Fiskebekk, uten at noe konkret skjedde. Den yngre delen av menigheten etablerte i 2001 et familievennlig gudstjenestefelleskap på Bærland skole og senere på ungdomsskolen, mens planene modnet for en ny kirke i sentrum. I 2006 hadde Aros Arkitekter et skisseforslag klart med ny kirke så tett opp mot den gamle at denne måtte rives. Om dette ble det en del diskusjon. Løsningen ble å bygge nytt i Prestehagen. Tomta var godt egnet, og man slapp å rive den gamle kirken. Link Arkitektur fikk oppdraget med å tegne et bygg som passet inn på den nye tomten, og den nye kirken ble vigslet søndag 15. mars 2015 av biskop Erling Pettersen. Da hadde den gamle kirken gjort tjeneste i 98 år.

Skisseforslaget fra 2006 møtte en del innvendinger fordi den gamle kirken måtte rives. Løsningen ble å bygge ny i Prestehagen. Faksimile fra Gjesdalbuen 08.06.2006

Tekst: Ørnulf Tendeland, 2016

Kilder:

- Skrift gitt ut i forbindelse med 50-årsjubileumet til Ålgård kapell i 1967
- Antikvarisk vurdering ved Fortidsminneforeningen i Rogaland, 2006
- NIKU-rapport om Ålgård kirke, 2007
- Gjesdal Bygdebok 3
- www.baptisten.no
- Norsk kunstnerleksikon